

expressi la seva sorpresa d'aquesta manera.

Es podria dir que l'Avui és un diari petit (40.000 exemplars de mitjana en els darrers anys), però hi ha qui pensa, com Canga³, que quan es parla de renovació tecnològica no s'ha de distingir entre diaris grans i petits, ja que el sistema és el mateix i el problema també, "existe una información que tiene que ser tratada en un periódico" i que el sistema ha de respondre a tres funcions essencials i que ara estan en les mans dels redactors: el tractament informatitzat dels textos, el tractament digital de les imatges i la compaginació electrònica.

Aquesta no és només una opinió que podem compartir personalment, sinó que, a més, estem contemplant com a principis dels anys noranta ja no es pot dir que existeixen sistemes informàtics i de producció segons la dimensió de l'empresa periodística, ja que El Sol, diari de Madrid amb dimensió estatal, El Punt, diari intercomarcal gironí, o el Diari de Barcelona, diari local amb pretensions futures de ser d'abast nacional, comparteixen marques (Apple) i configuracions de sistemes.

La realitat és que ens trobem davant d'un fet històric que ha canviat la premsa sense que el procés hagi estat conduït per aquesta, cosa que sí havia passat fins fa poc. Parlem, diguem-ho ja, de l'aparició de la tecnologia, de la revolució tecnològica encetada als anys seixanta, que va començar amb força durant els anys setanta i que no ha estat fins als vuitanta que el fenomen

---

³. Canga, 1988: 68.

s'ha estès arreu del primer món consolidant-se, a casa nostra, a les darreries⁴.

Parlem, doncs, de tecnologia que, seguint la definició donada per Donald Schon⁵, inclou

"cualquier herramienta o técnica, cualquier producto o proceso, cualquier equipo o método físico de hacer o elaborar para que la capacidad humana se incremente".

Analitzaré amb més detall aquesta proposta que amplia les definicions estudiades ja al capítol introductori d'aquest assaig.

Schon proposa una equació matemàtica que es podria representar, amb molt d'atreviment, d'aquesta manera:

$$T = E(t) + P(p)(e) \times CH$$

i literàriament dir que el que proposa aquest estudiós no és altra cosa que tecnologia equival a màquina emprada per fer un producte que satisfaci una necessitat de l'home. Es tracta d'una molt

---

⁴. En un dossier que vaig publicar a la revista Capçalera (número 18, desembre de 1990), quedava clar que el primer diari que va començar la renovació va ser La Vanguardia (1978) seguit per El Periódico de Catalunya i Diario de Terrassa (1983), Regió 7 (1985), Diari de Girona (1986), Segre i Diari de Sabadell (1987) i l'Avui, La Mañana i El Punt (1988). Ens referim, és clar, a la premsa d'informació general diària catalana. No vàrem incloure el Diari de Barcelona ja que quan va començar la seva darrera etapa, de la mà de l'Ajuntament de Barcelona, l'ONCE i el Grupo Zeta, només disposava de tecnologia Wang subministrada per l'editor de El Periódico de Catalunya. Ha estat en el 1991 que ha adquirit nous sistemes de producció.

⁵. Schon, D., Technology and Change (Oxford: Pergamon, 1967), citat per Elliot, 1980: 20.

lectura molt humanista, molt allunyada dels esquemes actualment vigents de desenvolupisme permanent, de consumisme industrial que s'autojustifica.

Jack Douglas⁶ estaria més d'acord amb una definició menys romàntica de la tecnologia en dir que "es principalmente una forma de hacer cosas en el mundo, para llegar a finalidades concretas", proposta que potser resulta més ampliada i esquematitzada pels autors de El control popular de la tecnología quan diuen que

"compete a la ciencia la comprensión de los fenómenos naturales y la construcción de sistemas conceptuales para su explicación, mientras que la tecnología está relacionada con la aplicación de esta comprensión con la finalidad de obtener fines concretos"⁷.

Ningú no parla, com ho feia Schon, de l'home i que aquests fins concrets siguin útils. Aquesta qüestió serà tema d'especial interès per a nosaltres perquè ens permetrà d'explicar, en capítols següents, les causes de la fallida de certa premsa local barcelonina que va fixar-se com a meta la renovació per se, sense tenir en compte que qualsevol canvi en un producte cultural com és un diari, ha de tenir com a objectiu el lector. Per això estariem molt d'acord amb els Elliot quan diuen que "es inútil tratar la tecnología como una variable aislada e independiente de

---

⁶. Douglas, J., The Technological threat (Prentice Hall, 1971), p. 41, citat per Elliot, 1980: 20.

⁷. Elliot, 1980: 19.

nuestra sociedad"⁸.

Un especialista en premsa, ja citat abans, Milton Glaser, ha confessat que veu amb gran recel

"las fábricas que venden su producto a escuelas y profesionales creando el convencimiento que sin ellas prácticamente no se puede trabajar y tener éxito, lo que no es cierto de ninguna de las maneras"⁹

i afegeix sobre un dels productes bàsics de les noves tecnologies al periodisme, l'ordinador, que aquesta eina

"no es un artista sino un contable, un instrumento que en algunos casos puede ser útil, pero que no es en absoluto necesario. Desgraciadamente, el mundo contemporáneo está desbordado por la tecnología y se trata de un alud que ya no hay quien lo pare, [se trata] de una causa perdida. Lo único que nos queda por hacer es controlar los daños"¹⁰.

Glaser, com podem veure, no és pas un dels exegetes de la informàtica i ni tant sols proclama que la nova eina ha d'estar al servei de l'home, ja que dóna per fet que ens trobem davant

---

⁸. Elliot, 1980: 20.

⁹. Glaser, 1989: 29-31.

¹⁰. Glaser, 1989: 29-31. L'animadversió del conegut dissenyador gràfic contra els ordinadors no deixa de sorprendre'ns si seguim llegint l'entrevista de Rafael Ramos. Veiem el que diu sobre la informàtica: "Los ordenadores (...) son, en el fondo, una forma de pornografía, porque simulan las experiencias en lugar de permitir a la gente que las tenga de verdad, que sean los auténticos protagonistas de sus propias experiencias".

d'una situació d'absoluta indefensió. No estic gens ni mica d'acord amb aquesta idea perquè, com intentaré explicar més endavant, tenim bons exemples d'excel·lents utilitzacions dels ordinadors per part d'empreses de comunicació escrita catalanes de dimensió local, comarcal i intercomarcal, que sense la informàtica no s'haurien constituït ni empresarialment ni periodísticament.

La revolució tecnològica té una lectura política per a Marcuse que ha escrit, més d'un cop, que les noves tecnologies consolidaran encara més el poder de la classe capitalista donat que la subtil natura d'aquestes tècniques redueix l'evidència de l'explotació¹¹. ¿Seria vàlida aquesta idea després d'observar que ha estat la tecnologia la que guanya guerres --la del Golf Pèrsic, per exemple-- o la que fa caure imperis --l'URSS-- que no han estat capaços de mantenir una contínua cursa renovadora?

Potser és Albert Einstein que va proposar una senzilla idea sobre com utilitzar la tecnologia quan va indicar que l'especialització sense el desenvolupament de la personalitat de l'home no són o no han de ser els nostres objectius¹².

---

¹¹. Citat per Elliot, 1980: 93.

¹². El famós científic va escriure una carta al director del New York Times, que la va publicar el 5 d'octubre de 1952, en la que es podia llegir sobre el tema de l'educació aquesta idea extensible a la utilització de les tecnologies:

"No és suficient amb ensenyar a un home una especialització. A través d'ella pot convertir-se en un tipus de màquina útil, però sense una personalitat desenvolupada amb harmonia. És essencial que l'estudiant adquireixi un coneixement i un sentiment vital dels valors. Ha d'adquirir un sentit vívid de la bellesa i del què és moralment bo. D'altre forma ell, amb el seu coneixement

potser Stephen Cotgrowe¹³ pensava en les paraules del conegut físic en dir que "la situación nos ha conducido a hablar del predominio de (...) la racionalidad técnica como forma de pensamiento", substituint-hi l'element reflexiu humà per l'acte reflex a què obliga aquella.

La polèmica sobre el poder de la tecnologia

Els militants del pessimisme són molts, encara que no tants com els de la mitificació, dels que parlarem després. També hi ha gent que es pregunta si no hi ha massa tecnologia, com per exemple Panagratios Papacosta diu que "algunos creen que se nos está imponiendo demasiada tecnología, dejándonos poco tiempo para asimilarla. Eso crea un shock de futuro¹⁴ que nos conduce hacia el futuro (...). Los ordenadores no pueden satisfacer nuestras necesidades en los campos del amor, la compasión y el contacto social"¹⁵.

---

especialitzat, s'assemblarà més a un gos ben ensinistrat que a una persona desenvolupada harmoniosament. Ha d'aprendre a comprendre les motivacions dels essers humans, les seves il·lusions i els seus patiments per aconseguir tenir una relació adequada amb el seu company humà i amb la seva comunitat" (citada a El espléndido viaje, 147).

No he pogut resistir-me a traduir aquest paràgraf ja que en poques ocasions un investigador de la dimensió d'Einstein llença a la societat elements de reflexió tan profunds.

¹³. Cotgrowe, Stephan, "Technology, rationality and domination", Science Studies, V. 1, 1975, citada a El control popular de la tecnología (Elliott, 1980).

¹⁴. Subratllat a l'original.

¹⁵. Papacosta, 1988: 145.

I a la pregunta que ens estem fent, i que anem responent amb opinions de diferents autors, encara caldrà, però, afegir dos factors ben precisos per acabar amb aquesta petita introducció al capítol de les tecnologies a la indústria periodística: la possible mitificació de les Noves Tecnologies de la Informació per part dels subjectes (periodistes i empresaris) i qui ha de tenir, en teoria, el control sobre aquesta revolució tecnològica.

Hi ha la creença, prou extesa, entre els ciutadans del nostre entorn cultural, polític i social, de considerar que amb les noves tecnologies es resoldran bona part dels problemes domèstics i quotidians de la vida moderna i que el seu nivell de vida millorarà, reduint-se el nombre d'hores dedicades al treball i ampliant-se les dedicades al lleure.

Hi ha com una mena de mitificació de les Noves Tecnologies de la Informació en considerar-les com capaces de respondre als vells problemes de la societat, tant espirituals com materials.

Aquesta creença es va consolidant a mesura que es van descobrir els nous productes: més econòmics, més poderosos, més eficaços i, sobretot, en més quantitat. Deixant de banda la paradoxa expressada per Marvin Harris que ha descobert que bona part de la societat americana està farta d'haver de dependre dels tècnics perquè facin funcionar els moderns aparells domèstics acabats de comprar, hem d'assenyalar que aquesta creença és fruit de les previsions fetes fa quinze i vint anys per nosaltres, els intel·lectuals de la comunicació, que ens vàrem deixar enlluernar

pel canvi tecnològic potser perquè estàvem treballant amb uns mitjans d'allò més pobres i enmig d'una crisi política de la dictadura que ens feia creure que tot el que estava per venir era bo.

I és que és cert que l'home modern espera que la vida sigui més fàcil. Si hem estat capaços d'enviar un home a la lluna, si quan premem un botó s'encén el televisor i gravem un programa emès directament des dels Estats Units, o podem mantenir una conversa telefònica des de qualsevol lloc a través d'un aparell sense fils, per no esmentar el cèlebre míssil americà que entra per la xemeneia a casa de l'enemic, per poder aprofitar després les parets de l'edifici.

Fa deu anys James Martin¹⁶ es va plantejar un futur en el qual, en el termini màxim de vint anys, hi hauria un equilibri ecològic, carrers nets i sota d'aquests, una extensa xarxa de cables i nous sistemes de ràdio que facilitarien l'accés als actuals i futurs mitjans de comunicació. La televisió captaria molts més canals i els aparells podrien ser utilitzats com terminals de vídeo-servei.

Martin preveia també que es viatjaria menys i que les gestions bancàries es podrien fer des de casa, que seria possible comprar, també, còmodament assegut al sofà. L'escriptor considerava que amb els nous sistemes de comunicacions es treballaria des de casa i no caldria desplaçar-se per mantenir reunions de treball, ja

---

¹⁶. Martin, 1980: 24-25.

que per a això hi hauria el videotelèfon i els congressos es podrien celebrar mentre els congressistes s'estaven a la seva saleta d'estar. Adéu al correu!, arreveure als robatoris perquè la gent no portarà diners al damunt!, ben a prop estariem de la policia ja que portariem aparells d'alarma connectats amb la comisaria més propera!

Tot això, començada la dècada dels noranta, és possible ja fer-ho, o almenys bona part d'aquestes possibilitats, però la veritat és que la utopia seguirà sent-ho durant anys per la complexitat del propi sistema i les dificultats que tenen les empreses de serveis per garantir-ne el manteniment.

És ben cert que ens hem acostumat a treballar amb diners de plàstic, però no deixa de ser més cert que aquest sistema de pagament ha dut nous problemes en obligar-nos a entrar en nous circuits burocràtics.

Es pot treballar des de casa, però les empreses telefòniques haurien d'incrementar notablement el preu del servei per poder garantir que a les hores puntes tothom pogués parlar, escriure o trametre dades sense cap problema. Els nostres executius no han deixat el servei del pont aeri Madrid-Barcelona (o Barcelona-Madrid) encara que al despatx disposin d'un ampli ventall de moderns aparells. Fins i tot s'estableixen noves línies d'aviació --tipus llançadora-- amb París, Nova York, Zuric i, ben aviat, amb Moscou o Pequín.

El futur anticipat per Martin exigeix un canvi d'organització social, una renovació dels estats, que ningú no sembla que vulgui, pugui o estigui en disposició de fer: ¿qui obligarà a milions de treballadors a canviar els seus hàbits horaris per fer més raonables les entrades i sortides de la ciutat i de les zones de negoci?; ¿qui ensorrarà la indústria de l'automòbil fent que la gent treballi a casa sense haver de desplaçar-se amb el seu utilitari?

En aquest sentit val a dir que el departament de transports del districte federal de Washington va fer un estudi sobre els trasllats al Regne Unit en el qual es treia la conclusió que aproximadament el 40% dels viatges interurbans podrien ser substituïts per la utilització de les videoconferències. A més, el 20% de les reunions personals podrien eliminar-se mercès als diferents mitjans de telecomunicació¹⁷.

Bona part dels teòrics van preveure a principis dels anys setanta que les Noves Tecnologies de la Informació es mourien per una energia més barata i neta, la nuclear, ja que la indústria extractora del petroli estava en crisi degut al notable increment de preus de principis de la dècada que va obligar als països industrialitzats a cercar noves fonts de recursos energètics.

J.E. Atkins, en un informe sobre la crisi del petroli¹⁸ va

---

¹⁷. Martin, 1980: 206 (les dades van ser extretes de Telecommunications and alternative to travel).

¹⁸. "The oil crisis: this time the wolf is here", Foreign Affairs, abril 1973, citat a Elliott, 1980: 46.

arribar a creure i escriure que "la última central eléctrica de combustible fósil se construiría hacia 1970", afegint que en el futur, mercès a l'energia nuclear

"el consumo doméstico de electricidad ni siquiera se medirá. Será tan económica [l'electricitat] (...) que el coste de la mano de obra para leer el contador será muy superior al coste de la energía que previsiblemente un propietario pudiera consumir".

La realitat ha estat molt diferent ...

I això confirma la nostre tesi que amb cada canvi tècnic, o tecnològic, se solucionen uns problemes per crear-ne uns altres; o el que és el mateix, cada nou procés tècnic genera els seus propis problemes, com si d'una cadència dialèctica es tractés.

Però aquestes dificultats que apuntem, aquests nous maldecaps, no impedeixen que la societat ressalti i enalteixi els avenços dels seus científics. No és gens estrany que el cos social destaquï els avenços tecnològics quan comprova que li permeten ultracongelar el menjar, rebre informació des de milers de quilòmetres o superar malalties per mitjà de moderns aparells que no existien cinc anys enrera. La tendència general és creure que tot podrà ser superat i ningú es pregunta què mou i, el que és més important, qui belluga la brúixola que indica per on han d'investigar els científics. Tot plegat, la mitificació de les Noves Tecnologies de la Informació, les dificultats per comprendre (i comprar) les novetats fan que poca gent es preguntï qui està

darrera de les noves tecnologies. D'alguna manera els impulsors de les Noves Tecnologies de la Informació ja se'n preocupen prou de parlar ben poc d'ells mateixos i les escasses informacions que ens arriben es deuen a venjances intergrupals motivades per la competitivitat.

En el cas del sector públic, el sector que més obert hauria de ser, és de preveure que les decisions les prenguin homes i dones elegits pel poble (en el cas de les democràcies), però (a l'igual que en el sector privat) el que decideixin depèn dels tècnics, que són els que subministren les informacions, les opcions. A poc a poc es pot haver anat configurant un cos d'élite de tècnics definit per una estructura fixa i permanent que moltes vegades s'autoregenera, s'autonodreix quan controla els nuclis de decisió, els centres de formació i les fàbriques de producció. Aquesta élite la podríem qualificar de tecnoestructura i, en el cas del sector de la comunicació, veurem més endavant el gran poder que té.

Deixant de banda la possibilitat que els experts tinguin, o tenen ja, valors liberals i siguin, o són, socialment responsables, i considerant que àmplies masses tenen mitificades les noves tecnologies, hem de preguntar-nos si qui controla els avenços pot controlar la gent.

Papacosta¹⁹ diu que "(...) junto a muchas ganancias, la era de la información tiene el peligro de la esclavitud mental de las

---

¹⁹ Papacosta, 1988:145.

masas en una magnitud sin igual hasta ahora" i encara que la pregunta inclogui la paraula informació, en realitat podem permetre'ns suposar que no es refereix especialment a aquesta branca industrial, sinó al concepte global de noves tecnologies ja que la base d'aquestes és la pròpia informació: qui no té informació no pot decidir.

Al llarg de la darrera dècada hem vist que les nacions amb més i millors mitjans de comunicació han estat les que han avançat i progressat, incrementant els seus nivells de desenvolupament. Paral·lelament podem dir que les empreses que han disposat dels millors esquemes de comunicació han reeixit sobre les que no s'havien preparat. En el cas del sector del periodisme català i espanyol això és tant cert com que el lector ha premiat els diaris que més mitjans tenen, o els que més coses els ofereixen, encara que d'altres hagin fet un esforç superior, a voltes un esforç de supervivència, i, a més, siguin un exemple digne de remarcar perquè mantenen posicions lingüístiques i culturals exemplars, encara que, malauradament, no es puguin permetre d'oferir un gran nombre de planes, color, suplementos i homes arreu del món buscant les notícies més importants o, el que fan alguns mitjans, les més inversemblants per sorprendre a un mercat cada cop més submergit en uns esquemes de show-informació.

Sorprenentment, quant més important és el mitjà per la seva audiència i la seva presència en el mercat, més fosca queda la seva propietat i la seva estratègia. I a l'inrevés: és més fàcil detectar qui està darrera d'un mitjà modest.

Tots sabem què hi ha darrera de l'Avui, però pocs coneixem qui compona el consell empresarial de la CNN i això que durant la recent guerra del Golf Pèrsic la majoria de la població catalana ha rebut més missatges de la cadena nord-americana que no pas del diari del carrer Consell del Cent.

Es podria dir que, ara, és més fàcil dir la veritat que inventar notícies o fabular sobre els fets llunyans perquè l'allau de missatges ens permet confrontar-los; però això exigeix que el públic estigui degudament preparat i/o aprofiti, de forma activa, les possibilitats que té d'informar-se.

L'allau és tan gran que els missatges poden convertir-se en soroll. Per tant, qui faci més soroll o qui presenti el soroll de forma més atractiva serà qui incideixi més en la formació dels estats d'opinió en un món en què el temps dedicat a informar-se és limitat, com també ho és la capacitat que té la persona humana d'estar atent després d'una dura jornada de treball. De vegades pot passar que la tempesta de missatges atordeixi la persona ...

I concloent aquesta petita introducció sobre les noves tecnologies de la informació, val a dir, finalment, que condicionen i influencien els continguts, conclusió a la qual arriba James Martin²⁰, amb qui coincidim plenament, en dir que "la tecnología de la difusión de noticias afecta tanto a su contenido como a su forma". Aquesta és, en resum, la tesi central del treball.

---

²⁰. Martin, 1980: 78.

Els avenços tècnics i tecnològics a la indústria periodística

Diversos són els avenços tècnics i descobriments que han marcat la història del periodisme i de la indústria de les arts gràfiques des que es va imposar la composició de textos basada en els tipus mòbils, procés descobert l'any 1456²¹ pel cèlebre Johann Gutenberg.

La màquina de vapor, inventada per diversos científics al llarg del segle XVII i perfeccionada per James Watt a mitjans del segle XVIII, va fer possible la producció massiva de béns. Incorporada posteriorment a la producció de diaris gràcies a la màquina de vapor per imprimir, inventada per Koenig cap a 1800, va permetre superar les antigues màquines planes que obligaven a una manipulació manual i que encara avui s'utilitzen per confeccionar impresos d'excel·lent qualitat i és molt apreciada pels artistes plàstics.

Marinoni dissenyà la que fou la primera rotativa poc després (1849) tot aprofitant el descobriment de Koenig per emetre milers de còpies en poques hores.

Posteriorment el canvi d'energia, del vapor a l'electricitat, junt amb el telègraf (que tant va ajudar o obligar a canviar les

---

²¹. Alguns testimonis asseguren que la tipografia va ser descoberta per Gutenberg l'any 1440, perfeccionant-la vuit anys més tard, encara que la famosa Bíblia de Magúncia, primera realització comercial coneguda de l'inventor, és del 1456.

estructures periodístiques des de la seva utilització per part dels periodistes nord-americans durant la Guerra de Secessió), el teletip, el telèfon i la linotip omplen, junt a petites millores del que ja s'havia descobert, un full de la història que justament fa molts pocs anys acabem de tancar.

L'home, durant els darrers cinc segles, ha depès dels tipus mòbils que, per la pressió directa o indirecta (teules o planxes), han estat la base del sistema periodístic mundial.

És ara, amb l'aparició de les Noves Tecnologies de la Informació, que els professionals hem hagut d'afrontar un nou repte perquè no sols han canviat les màquines, sinó també els conceptes.

Hi ha tota una generació de periodistes catalans, que ara tenen entre els 40 i els 60 anys, que han hagut de protagonitzar el canvi del sistema productiu.

Josep Pernau ho ha dit ben clar fa molt poc en assenyalar que els darrers han estat uns "quinze anys de gran canvi tecnològic, el més gran que hi ha hagut mai en les arts gràfiques, des de la invenció de la impremta"²².

Pernau segeuix recordant que cap al 1975 "no hi havia a Barcelona cap rotativa d'offset, la composició es feia en calent, amb les

---

²². Pernau, 1990-91: 14-15. Josep Pernau és degà del Col·legi de Periodistes de Catalunya i ex-director de Diari de Barcelona, a més d'un amplíssim currículum professional que l'ha portat per El Correo Catalán, Tele/eXpres i El Periódico de Catalunya i ha col·laborat en nombroses publicacions.

velles linotips, i encara que s'anunciava en algun mitjà la introducció de la fotocomposició, aquesta era de cinta perforada"²³.

Tots aquests avenços, combinats o no amb petits descobriments, han configurat tres etapes de la producció periodística que ara anem a estudiar. Es tracta de la tècnica del plom, la mixta -- plom i fotocomposició-- i la de l'era de la informatització, la del periodisme electrònic.

Seria difícil trobar una tècnica com la de la impremta de tipus mòbils que hagi romàs tant de temps en ús i que ensems hagués passat a la història en un termini tan curt com llarg ha estat el seu regnat, com ja ha deixat constància el degà dels periodistes catalans, que expressa amb les seves paraules la perplexitat de molts professionals.

Gutenberg, amb la seva tècnica, pot estar satisfet perquè fins 429 anys després tota la cultura occidental i bona part de la de la resta del món s'ha basat en el seu descobriment.

Aquell vell inventor de coses²⁴ va permetre que els caràcters mòbils, essent l'única forma de composició amb dimensions industrials, fossin els missatgers i dipositaris històrics dels coneixements dels darrers segles, generant, al mateix temps,

---

²³. Pernau, 1990-91: 14-15.

²⁴. Va fer des de tallador de pedres precioses fins a fabricar miralls, per acabar sent noble durant el regnat d'Adolf II de Nassau.

canvis socials i polítics d'incalculables conseqüències i possibilitant, per exemple, que els papers impresos significuessin l'autèntica fi dels absolutismes mercès a la seva distribució massiva i ràpida.

No tinc cap dubte que la impremta ha estat l'autèntic suport que ha permès de passar del gremialisme a l'industrialisme i, paradoxalment, ha estat la impremta la que ha extès el seu històric certificat de defunció en difondre els coneixements i les tècniques que ens han dut als nous processos de producció a través de les Noves Tecnologies de la Informació.

¿Podríem haver contemplat uns canvis tan substancials a la història de l'home, aquests darrers 450 anys, sense la impremta de tipus mòbils?.

Quan Gutenberg crea, o descobreix amb el seu afany innovador, la composició de textos a través dels tipus mòbils, genera una gran revolució cultural que només va tenir una dimensió de masses tres segles més tard, quan les revolucions burgeses es recolzen en aquests avenços per difondre les seves propostes i, a més, descobreixen que poden ser formidables eines de mobilització dels pobles: d'aquí que les monarquies absolutistes prohibissin durant decennis les còpies múltiples en paper.

Koenig, vint-i-cinc anys més tard de la revolta dels burgesos francesos, 1814, va estar satisfet en comprovar que els editors de The Times incorporaven una nova font d'energia, el vapor, a

les seves impressores que els permetia de quaduplicar el nombre d'exemplars impresos cada hora, passant de 270 a 1100 exemplars.

Entre Gutenberg i Koenig hi ha un salt qualitatiu important, el de la introducció de la mecanització sostinguda per una força no humana. Fins al 1814, tot tipus d'impressió obliga a la intervenció de l'home en cada exemplar.

Amb la incorporació de la màquina de vapor i la rotativa, els gràfics comencen a exercir la feina de vigilar la màquina i preparar-la, però evitant ja l'esforç físic. És el moment en què apareixen nous oficis.

Amb la impremta de tipus mòbils i màquina plana o de planxa, es podia trobar en un taller oficials, ajudants i peons encarregats de compondre textos manualment, fer les caixes i passar les fulles de paper una a una. Es tracta de tipògrafs, caixistes i impressors.

Amb la màquina de vapor apareixen els mecànics i ajustadors; els entintadors i el personal auxiliar d'acabat del producte.

La consolidació del sistema d'impressió apareix amb la linotip del fins aleshores rellotger Ottmar Mergenthaler. La concisió d'aquesta eina que composava "línies de tipus" (d'aquí el nom definitiu de l'invent: a line of types), és possible mercès a un complex sistema mecànic de diversos teclats que fa oblidar la manipulació d'unitats per passar a crear línies en suport

metàl·lic, en aquest cas un aliatge de plom, que agrupades configuren físicament el text copiat.

Aquestes línies es col·locaven damunt d'unes safates metàl·liques lligades amb un cordill per evitar-ne la dispersió, junt amb els pisos, també metàl·lics, que suportaven els clixés de zinc que contenien la imatge gràfica.

L'any 1456 l'home componia una línia amb tipus mòbils per minut, mentre que el 1967, amb una componedora CBS-Mergenthaler, es confeccionaven 15.000 línies per minut.

I apareix un altre ofici en els tallers: el del teclista, feina que, a la llarga, han assumit els propis periodistes.

La incorporació al sistema de producció de diaris de la linotip genera noves especialitzacions per enllestir i perfeccionar la feina dels teclistes: els correctors, els fonadors i més personal auxiliar.

Les impremtes veuen com creixen les seves perspectives de producció i el volum de negoci, paral·lel al procés d'alfabetització que necessita la indústria, cada cop més complex; però els editors i propietaris d'arts gràfiques comencen a comprovar que també creix, extraordinàriament, el volum de personal necessari per atendre els encàrrecs.

No sols cal produir, sinó que cal fer-ho bé ja que s'hi genera, a finals del segle passat i principis d'aquest, un notable increment de publicacions i apareixen també nombrosos tallers.

Invents com el rotogratat, la incorporació del color i els nous mitjans de transmissió, disparen les perspectives del periodisme que es converteix en un fenomen de masses encara existent.

El binomi mecanisme + ofici, és a dir, sistema de tipus mòbils + personal especialitzat, ha estat la base de la nostra indústria amb petits afegits. I n'és la base perquè els periodistes no controlaven el producte final.

En efecte, tal com s'ha treballat en l'etapa del plom, els redactors no escrivien els textos amb la precisió suficient com perquè, quan arribessin als tallers, els col·loquessin d'immediat a la caixa, junt amb els titulars, gràfics, fotos i anuncis.

Els periodistes no veien què havien escrit fins que se'ls hi passava la prova corresponent²⁵, i això en el cas que es treballés en un diari del matí, perquè en els vespertins era gairebé impossible donat l'estricta horari per estar al carrer a primeres hores de la tarda.

Amb el plom i les rotatives, als anys setanta d'aquest segle, no es trigava menys de vuit hores en fer un diari.

Vegem els horaris de producció de Solidaridad Nacional l'any 1974, segons les dades personals preses durant la meua

---

²⁵. Els que hem treballat amb la vella tecnologia sabem que tenir la prova d'impremta amb les nostres informacions no volia dir, automàticament, que se'ns acceptessin els suggeriments de canvis.

estada en el diari La Prensa, que s'imprimia en els mateixos tallers:

Lliurament de materials	
per part de la redacció.....	de les 12 a les 22 hores
Tancament de planes.....	de les 16 a les 24 hores
Correcció.....	de les 12 a les 24 hores
Proves d'impresma.....	de les 16 a les 01 hores
Impressió.....	de les 01 a les 04 hores

La maquetació prèvia²⁶, que tant hauria d'ajudar als caixistes si haguessin fet cas dels periodistes, no es va introduir a Catalunya fins ben entrats els anys seixanta a través d'un nou diari, Tele/eXpres.

Encara que aquesta modificació en el procés no va ser prou ben acceptada pels tallers, va suposar la primera norma de disciplina per al periodista, que a partir d'aquell moment es veia obligat a escriure, més o menys, les línies que li havien previst.

En aquestes circumstàncies eren uns treballadors no periodistes, els caixistes i el regent, els que ultimaven, perfilaven, arrodonien i, de vegades, espatllaven la plana. Les tensions entre tallers i redacció van obligar a crear la figura del periodista de tancament, però l'experiència va demostrar que era considerat un "enemic"²⁷.

---

²⁶. Ens referim a una maquetació matemàtica i rigorosa, no a la confecció de planillas més o menys ajustades segons l'ull professional del redactor en cap o del propi periodista.

²⁷. La meua experiència personal en els tallers de Diario de Barcelona durant l'estiu de l'any 1970, com a corrector de proves, em demostrà l'animadversió dels treballadors dels tallers envers els redactors, als quals se'ls qualificava de "peridiotes" i no de periodistes. Pressionats pel gerent i pel cap de

Treballant en aquestes condicions, quin valor se li va donar durant anys i anys al lead!. ¿Qui podria negar aleshores la importància d'estructurar les informacions en forma de piràmide invertida no sols per atreure l'atenció del lector sinó, potser principalment, perquè el caixista no tallés paràgrafs importants i dades rellevants col.locades inopinadament pel periodista al final de l'escrit?

Però aquest procés de producció, essent imprecís i permetent la institucionalització dels anomenats "barrufets de la impremta", ha permès l'aparició de centenars de capçaleres i l'edició de milions d'exemplars.

Les petites millores en la producció han vingut per la incorporació de sistemes mixtos. Després de la segona gran guerra, cap als anys cinquanta, alguns diaris van començar a experimentar un sistema que, emprant els principis de la linotip, substituïa els elements metàl·lics per un grup òptic connectat per reproduir matrius especials.

---

distribució, els tallers només tenien una obsessió: tancar quant abans millor. Per sort s'havia establert una darrera línia de defensa del producte composta per grans correctors de proves, amb una extraordinària preparació professional, que evitava que els diaris surtissin il·legibles. Entre els correctors hi havia una dita: "Per moltes correccions que fem, sempre quedarà un 5% d'errors sobre el paper". Paral·lelament, els teclistes -- linotipistes-- procedien de les escoles professionals on, entre d'altres matèries, se'ls exigia un alt nivell de domini de les regles gramaticals, que sempre era una garantia per al periodista. Fins i tot he vist a autèntics professionals de la ploma que han enviat els seus originals sense corregir a l'impremta amb la seguretat que teclistes i correctors li acabarien la feina.

Nogensmenys, no es va guanyar en temps, es mantenia la mateixa velocitat i la mateixa versatilitat de les componedores mecàniques. Però es va aconseguir un estalvi econòmic ja que es va deixar de treballar amb plom, malgrat que aquest era un material reutilitzable, cosa que no passava amb les filmadores. En realitat, les fotocomponedores no van modificar el sistema de treball i, a la vegada, van crear nous problemes econòmics, com assenyala Mario Santinoli²⁸ amb qui estic plenament d'acord.

Malgrat la creació d'una segona generació d'aquest tipus de màquines, la cosa no va canviar. Quan la primera va arribar a tocar sostre, es va perfeccionar el sistema per permetre que es poguessin barrejar diferents tipus de lletres en diferents cossos, amb una velocitat de filmació de fons de quaranta caràcters per segon, i es va aprofitar l'aparició dels primers ordinadors electrònics.

Una tercera generació de fotocomponedores van abandonar el principi de les matrius per utilitzar les imatges, basant-se en un principi ja emprat en els aparells de televisió: el tub de raigs catòdics d'alta definició.

Però les dificultats adquirides per les fotocomponedores acabaren al mateix temps que els editors es van cansar dels problemes que generaven. En aquest precís moment acaba un sistema per donar

---

²⁸. Santinoli considera que la composició en fred representa un cost molt important quant als materials ja que està basada en l'emulsió de nitrat d'argent, un producte prou car, segons va explicar durant una trobada d'editors i caps de producció resumida en La empresa periodística, p. 85.

entrada a l'actual.

L'aparició de l'offset i la informàtica

A meitat dels anys seixanta apareix el que serà el nou sistema de producció de diaris basat en la impressió offset i la composició informàtica.

Fins a la seva massiva aplicació, a casa nostra se succeeixen diferents sistemes mixtos de valor relatiu i que donarien molt poca feina als historiadors si no fora perquè van incidir notablement en l'esfondrament d'algunes empreses periodístiques, una d'elles tant important com és el cas de El Noticiero Universal.

L'any 1987 sols quedaven a Espanya vuit diaris que empressin la tipografia i la resta, 106, utilitzaven l'offset o fotopolímers, encara que seixanta d'aquests diaris disposaven de sistemes mixtos (cinta perforada, lector òptic, etc.); uns altres trenta tenien microprocessadors amb floppys i discos petits (disquets) i unes vint empreses periodístiques disposaven ja de sistemes integrats d'ordinadors en línia²⁹.

En la quinzena d'anys que va des de 1970 fins a 1985 s'apliquen en els nostres diaris tècniques mixtes de composició com el sistema de cintes perforades, que triplicaven la velocitat de les

---

²⁹. Francàs, 1989: 73.

linotips. Aquest procés permetia trametre textos xifrats a d'altres plantes mercès a la transmissió cablegràfica, emprada des de molts anys abans per la telegrafia.

El fet que el periodista no escrivís ja en una màquina convencional sinó en una màquina de cinta perforada introduïa el concepte d'aprofitament del primer impuls, bàsic en el nou procés, donant pas, anys més tard, a la informàtica aplicada al periodisme amb uns professionals ja convençuts que no tornarien mai més enrera.

D'altres empreses van endinsar-se en una variant del sistema mixt a través de l'OCR. Aquest va ser el cas, a Catalunya, de El Noticiero Universal, que l'any 1975 pren una decisió que li resultarà dramàtica poc després en encetar un camí que als Estats Units d'Amèrica s'acabava d'abandonar. Francàs qualifica de frivolitat l'adopció d'aquest tipus de decisió "(...) encara que la pregunta és molt difícil de respondre, sí que hem de dir que allò que va caracteritzar els inicis de la reconversió tecnològica a Espanya fou la frivolitat" (referència final a un comentari sobre el famós i ja desaparegut Ciero).

El que va ser subdirector d'aquest diari, i després de El Periódico de Catalunya, Ginés Vivancos, va aprofundir en el tema de la reconversió tècnica de El Noticiero Universal en assenyalar que la empresa va adquirir també una rotativa Wifag, que es tractava d'una bona màquina "(...) però totalment desmesurada per les prestacions i preu, per a les possibilitats i necessitats

reals del periòdic"³⁰. Pel que fa a l'OCR, o lectors òptics, Vivancos qualifica l'operació de novatada ja que aquesta tecnologia no havia resolt tècnicament molts problemes i era escassament fiable i no contrastada en l'ús.

Però, quinze anys més tard és molt fàcil ser crític amb les decisions empresarials que han fracassat. Hem de tenir en compte, en primer lloc, que la indústria periodística espanyola es va trobar amb diversos problemes socio-polítics a començaments dels anys setanta que no havien aparegut durant els trenta anteriors.

En primer lloc, la censura, que no permetia fer uns diaris gaire competitius en limitar-los tant temàticament com estructuralment³¹. Després, els forts increments del factor mà d'obra, fruit de l'enfortiment del moviment obrer³² i, fet molt important, les empreses es van trobar que poc a poc ningú volia fer-se càrrec del manteniment de les seves velles màquines perquè als països industrialitzats ja s'havia abandonat la tipografia (o s'anava en el camí de fer-ho) i els fabricants de linotips estaven tancant o reconvertint el negoci.

---

³⁰. "Auge y caída del 'Ciero'", Annals del periodisme català, núm. 11, abril-juny 1987, p. 6-9.

³¹. La dictadura havia de donar el vist-i-plau prèviament a tots els nomenaments de directors.

³². Comissions Obreres, per exemple, va ser el primer sindicat de classe en constituir una branca al sector de premsa de Barcelona l'any 1976. Bona part dels membres dels comitès d'empresa de El Noticiero Universal, El Correo Catalán, Tele/eXpres, Mundo Diario y nombroses revistes (Lecturas n'era una d'elles) van ser militants d'aquesta formació sindical.

pere Brossa ho explica així:

"nos hemos visto obligados a utilizar nuevos sistemas porque los antiguos estaban obsoletos. Hoy no es posible comprar una linotipia y se ha tenido que cambiar en el caso de la composición y de las rotativas, ya que, evidentemente, comprar hoy una rotativa de tipografía no es lógico"³³.

Semblaria que Brossa ens està dient que encara que una màquina o un sistema funcioni bé, si un altre fabricant aconsegueix implantar un "nou ordre", el "vell" s'ensorrarà i serà acusat d'obsolet.

Francàs acusa directament als proveïdors de bona part de la crisi de la premsa escrita quan diu que

"a Espanya la catàstrofe s'ha produït en aquells diaris on manaven els directors tècnics, que de fet han estat els proveïdors. I així, no és cap casualitat, per exemple, que a Espanya s'emprin sistemes que es desconeixen a Europa, que estan implantats en deu o dotze diaris, per una empresa que ha canviat de nom en els darrers anys. Cada sis mesos canvia de propietari perquè va malament, és una empresa nord-americana que té més sistemes funcionant a Espanya que en tot el món"³⁴.

---

³³. La empresa ..., 1988: 96.

³⁴. La empresa ..., 1988: 109.